

Un dictamen de Simon ben Sémah Duran sobre les dues sinagogues de Mallorca

Eduard Feliu

Simon ben Sémah Duran fou una de les més grans autoritats religioses del seu temps. Nat a Ciutat de Mallorca l'any 1361, de família acabalada que hi havia arribat de terres occitanes una generació abans, fugí al nord d'Àfrica arran dels avalots de 1391, destituït de béns, però sa i estalvi. L'any 1408, a Alger, havent mort un altre il·lustre exiliat, mestre Issac ben Sésset Perfet de Barcelona, esdevingué, al seu torn, cap espiritual de les comunitats jueves d'origen hispànic fins a la seva pròpia mort l'any 1444, carregat d'anys i de saviesa.

Simon ben Sémah Duran fou un pensador essencialment religiós, moderadament crític de Maimònides, que elaborà les seves doctrines combinant amb més o menys habilitat els elements que les diverses tradicions filosòfiques, cabalístiques i exegetiques li forniren. Però fou una personalitat enciclopèdica, bon coneixedor de l'estat de les ciències del seu temps, car havia rebut de jovenet una educació força liberal. El seu esforç intel·lectual se centrà no solament a fer conèixer les doctrines bàsiques del judaisme entre els jueus, ans també a defensar-les contra cristians i musulmans mitjançant importants obres apològiques.

Gaudí també d'una considerable autoritat en matèria de jurisprudència religiosa. Els seus vuit-cents dictàmens i escaig contenen valuosa informació sobre les comunitats jueves de la Mediterrània occidental. Sense poder determinar en quin any va ser redactat, el dictamen III:5 ens dona informació retrospectiva sobre el tema de les dues sinagogues de Mallorca. En donem el text original tradicional i la traducció catalana només perquè serveixi de complement a l'article de Margalida Bernat i Roca, publicat en aquest número de

Tamid, que en un cert punt fa al·lusió a la qüestió sovint disputada de les dues sinagogues.¹

Dictamen III:5

Qüestió:² Hom m'ha proposat la qüestió de les dues sinagogues de Mallorca: la major, la més antiga, i la menor, la posterior, que fou donada per mestre

1. Per a més informació sobre aquest autor, vegeu: N. ARIELI, *Mišnato ha-filosofit šel R. Šim'on ben Šemaš Duran*, Jerusalem, The Hebrew University, 1976, tesi doctoral; I. EPSTEIN, *The Responsa of Rabbi Simon b. Zemah Duran as a source of the history of the Jews in North Africa*, Londres, Oxford University Press, 1930; J. GUTTMANN, «Die Stellung des Simon ben Zemach Duran in der Geschichte der jüdischen Religionsphilosophie», *MGWJ* (Berlín), 52 (1908), p. 641-672 i 53 (1909), p. 46-79 i 199-228; L. JACOBS, *Theology in the Responsa*, Londres, Routledge & Kegan Paul, 1975, p. 88-94; H. JAULUS, «R. Simeon ben Zemach Duran. Ein Zeit- und Lebensbild», *MGWJ* (Berlín), 23 (1874), p. 241-259, 308-317, 355-366, 398-412, 447-463, 499-514 i 24 (1874), p. 160-178; M. KELLNER, *Dogma in medieval Jewish thought*, Oxford, Oxford University Press, 1986, p. 83-107; P. MURCIANO, *Simon ben Zemah Duran, «Keshet u-magen»: A critical edition*, Nova York, New York University, tesi doctoral, edició crítica del text hebreu i traducció anglesa; A. NACHALON, «Irgun ha-qahal lefi ha-TašBaš», *Proceedings of the Sixth World Congress of Jewish Studies*, Jerusalem, 1977, secció C, vol. 3, p. 301-310; S. J. SPIRO, *The principles of Judaism according to Rabbi Simon ben Zemah Duran*, Yeshiva University, 1970, tesi doctoral; H. J. ZIMMELS, «The contribution of the Sephardim to the "responsa" literature till the beginning of the 16th century», en R. D. BARNETT, *The Sephardi heritage. Essays on the history and cultural contribution of the Jews of Spain and Portugal*, vol. 1, Londres, Valentine, Mitchell, 1971, p. 367-401.

2. Per al tema d'aquest dictamen, vegeu: José M. QUADRADO, «La judería de la ciudad de Mallorca en 1391», *Boletín de la Real Academia de la Historia* (Madrid), 9 (1886), p. 294-312 (reeditat en forma de llibre, sota el títol de *La judería en Mallorca en el siglo XIV*, amb un pròleg de Juan Muntaner, per Panorama Balear, Palma de Mallorca, 1967, p. 31-40 per al tema de les sinagogues); Isidore EPSTEIN, *The Responsa of Rabbi Simon B. Zemah Duran as a source of the history of the Jews in North Africa*, Oxford University Press, 1930, p. 32, n. 49; José GOÑI GAZTAMBIDE, «Juan XXII y la sinagoga de Palma de Mallorca», *Sefarad* (Madrid), 22 (1962), p. 103-106; Gabriel LLOMPART i Jaume RIERA I SANS, «La Historia de Sancta Fide Catholica de Benet Espanyol (1548). La primera història dels jueus de la Ciutat de Mallorca», *Fontes Rerum Balearium* (Palma de Mallorca) 3 (1979-1980), p. 165-169; A. PONS, *Los judíos del reino de Mallorca durante los siglos XIII y XIV*, vol. II, Palma de Mallorca, 1984, doc. 15, 50, 61, 72, 78, 88, 123 i 124; A. LIONEL ISAACS, *Els jueus de Mallorca*, Palma de Mallorca, 1986, p. 52-53, docs. 92, 93, 107, 121, 122, 127 i 105; S. SIMONSOHN, *The Apostolic See and the Jews. Documents: 492-1404*, Toronto, 1988, doc.

Aaron Mahaní. Ambdues restaren destruïdes quan entraren els idòlatres³ al call amb espasa desembeinada. Però al cap d'un poc de temps, com ara cinc anys, uns jueus que s'establiren allí —mercadors i consemblants— adquiriren la menor, la referen, la consagraren i la comunitat hi pregà per espai d'uns vint-i-cinc anys. Més endavant, les autoritats del país assignaren un barri als jueus, prop de la sinagoga antiga; aleshores, un [d'aquests jueus] la comprà i en destinà una sala perquè servís de casa d'oració, tot lliurant-la a la comunitat a tall de préstec. Però a conseqüència d'això [les autoritats d]el poble han interdit la comunitat de pregar a l'altra sinagoga⁴ bo i argüint que no els poden permetre de tenir-ne dues. Aquesta sinagoga, doncs, ha restat tancada i clausurada.

Amb tot i això, el prestador s'ha presentat a reclamar el que li deuen, puix que la comunitat subjectà aquesta sinagoga al pagament de fruits, com a retribució anual fixa pels seus diners, i [el creditor] diu que si no satisfan el deute, embargarà la sinagoga, que fou subjectada a aquella obligació, i la destinarà a un ús profà d'acord amb les seves necessitats o per ensenyar-hi els minyons dels idòlatres. Els sap molt de greu que sigui violada la santedat d'aquesta sinagoga a les mans de les nacions, després que, amb l'ajut de Déu, hi han pregat durant vint-i-cinc anys.

I també [es planyen] que es veuen obligats a pregar en una sinagoga prestada, perquè es troben sota la dependència d'un particular. És qüestió, doncs, si pot ser que la santedat d'aquella sinagoga que fou comprada primer i en la qual han estat pregant fins ara hagi estat violada; ítem, si la que fou comprada posteriorment posseeix santedat; ítem, si aquell particular pot obligar la comunitat a pregar en una sinagoga prestada; ítem, si poden obligar-lo a vendre-la o a fer-ne donació [a la comunitat].

Resposta: La resposta sobre tot això és que en el moment de la destrucció, la santedat d'ambdues sinagogues fou violada totalment, car fins i tot referint-se al Temple, la santedat del qual era molt més rigorosa que no pas la d'una sina-

291, 294 i 345; Solomon GRAYZEL, *The Church and the Jews in the XIIIth century*, vol. II: *1254-1314*, Nova York, 1989, editat a cura de Kenneth R. Stow, p. 303-305; Jaume RIERA I SANS, «Acopio y destrucción del patrimonio hispanojudío», en A. M. LÓPEZ ALVAREZ; R. IZQUIERDO BENITO (ed.), *El legado material hispanojudío. VII curso de cultura hispanojudía y sefardí de la Universidad de Castilla-La Mancha*, Conca, 1998, p. 104.

3. Els cristians, denominació usual (d'origen talmúdic) en molts textos hebreus medievals, sobretot quan són de caire polèmic o els cristians hi apareixen clarament com a enemics.

4. La menor.

goga, diu el capítol *Rabí Yixmael*⁵ que pel fet d'haver-hi entrat idòlatres la seva santedat restà violada, com diuen allí: «Trobaren un verset i l'interpretaren: *Els pillards hi entraran i el profanaran* (Ez 7,22).»⁶ Però quan la gent que s'establí allí comprà aquella primera sinagoga⁷ i la posà a disposició de tothom qui volgués pregar-hi, adquirí el caràcter sagrat que té tota sinagoga pública, i per tant no es pot vendre mai, com diu el capítol «Els habitants de la ciutat».⁸ En canvi, quan aquest comprador adquirí la sinagoga [antiga] per a ell, era una cosa profana, ja que el caràcter sagrat que tenia al principi, l'havia perdut a causa de la destrucció i perquè el fet que algú la comprés no li retornà pas el caràcter sagrat; demés, el comprador no en féu donació a la comunitat, sinó que només els la prestà, amb la possibilitat de reprendre'ls-la per fer-ne el que ell volgués. La norma que regeix en aquest cas és la d'un objecte que és utilitzat sense que la seva propietat hagi estat traspasada,⁹ car no en féu donació. Així ho escriví mestre Moisès ben Maimon, de beneïda memòria, en el capítol XI de les *Regles sobre la pregària*.¹⁰ I així és escrit en el Talmud de Jerusalem, capítol «Els habitants de la ciutat».¹¹

La comunitat, doncs, és tinguda de redimir aquella primera sinagoga de tota hipoteca amb els idòlatres i de fer que no romangui a les mans d'un particular; els diners, cal recaptar-los entre els qui habiten aquell lloc, cadascú segons les seves possibilitats econòmiques, perquè quan es tracta de diners, les parts no es fan a tant per cap, sinó segons els diners [que cadascú té], com esmenta el capítol «El qui roba» a propòsit dels qui viatgen i el capítol «Els socis» en la qüestió de la muralla.¹² Si cal l'ajut de les comunitats, aquestes són tingudes d'ajudar-

5. TB *Avoda Zara* 52b.

6. El text talmúdic es refereix als asmeus, que retiraren i guardaren les pedres de l'altar, perquè consideraren que havien estat profanades pels grecs; i justificaren aquesta acció adduint el verset de Ez 7,22.

7. La que és anomenada *menor* més amunt.

8. TB *Megilla* 26a. Segons el parer de rabí Samuel ben Nahmaní (que reporta aquesta norma en nom de rabí Yonatan), hom no pot vendre la sinagoga d'una gran ciutat, perquè, essent freqüentada per gent de tot arreu, pertany a tothom i no només a la comunitat d'aquella ciutat.

9. Lit.: «la d'un turbant que un home s'enrotlla sense que la seva propietat li hagi estat assignada».

10. *Mišne Tora*, II, *Regles sobre la pregària*: XI, 16.

11. TJ *Megilla* V,1.

12. TB *Bava Batra* 7b: «Rabí Elazar preguntà a rabí Yohanan: Com cal recaptar l'impost [en el cas d'haver de construir una muralla]? A tant per cap o proporcionalment als béns de cadascú? Rabí Yohanan respongué: Cal recaptar-los proporcionalment als béns de cadascú.»

los a marcar els límits de la vídua, perquè la casa dels altius no sigui enderrocada.¹³ Si no hi poden pregar, restarà desolada fins que Déu en tindrà misericòrdia i farà néixer en el cor de les autoritats del país la bona voluntat d'aixecar-los les limitacions i de concedir-los el dret de pregar-hi. Entretant, la sinagoga conserva, però, la santedat, tancada com és ara, car encara que fos destruïda és aquesta la norma, com diu el capítol «Els habitants de la ciutat».¹⁴

Quant a la sinagoga comprada ara fa poc, la comunitat pot obligar el comprador a vendre's-la, car la comunitat té l'obligació de construir-se una sinagoga, com escriví mestre Moisès ben Maimon, de beneïda memòria, en el capítol XI de les *Regles sobre la pregària*¹⁵ i com diuen en la Tossefta. I quan els la vendrà, ho haurà de fer pel mateix preu que la comprà, puix que volen destinar-la a sinagoga (la intenció és clara), no la compren per utilitzar-la [en coses profanes], sinó per necessitats de la pregària, i la llei diu que tenen precedència en això. Tenen, doncs, el dret de preempció (com en el cas de l'amo d'un camp que n'afronta un altre), car aquell comprador no és sinó llur representant, com és dit en el capítol «El qui rep en arrendament».¹⁶ No hi ha cap manera més gran que aquesta de complir l'exhortació de l'Esriptura: *Fes el que és just i bo [als ulls del SENYOR]* (Dt 6,18), i encara més per tal com foren ells els primers propietaris i tenen el dret de preempció, com es diu també allí.¹⁷ Quan els la vendrà, ell pagarà la seva part, segons les seves possibilitats econòmiques; i si té això per una ofensa i no vol vendre-la, poden obligar-lo a fer-ne donació a la comunitat, com en tota cosa que és una necessitat per a la comunitat, car aquesta té precedència sobre el particular, com diuen en el capítol

13. Text poc clar. La vídua és Jerusalem i, per analogia, les comunitats jueves; cal procurar, pel que sembla, que no se li pugui aplicar el text de Pr 15,25 sobre la casa dels altius, que permetria d'enderrocar-la, puix que ha esdevingut una sinagoga. Cf. TB *Beraĥot* 58b.

14. TB *Megilla* 28a. El text talmúdic alludit és una *misnà*: «Rabí Yehudà digué també: Si una sinagoga s'ha convertit en una ruïna, hom no hi ha de celebrar oracions fúnebres, ni fer-hi cordes, ni estendre-hi xarxes, ni escampar-hi productes agrícoles al terrat perquè s'assequin, ni voler fer dreuera travessant-la, car ha estat dit: *Devastaré els vostres temples* (Lv 26,31), [la qual cosa implica que] llur santedat resta fins i tot quan són destruïts. Si hi creix herba, no s'ha d'arrencar; així hom en sentirà compassió [i pregarà perquè sigui restaurada ben aviat].»

15. *Mišne Tora*, II, *Regles sobre la pregària*, XI, 1: «Tot lloc on viuen deu israelites cal que disposi d'una casa on puguin congregar-se per pregar a les hores de pregària; aquest lloc s'anomena «casa de la congregació» [*bet ha-kenéset* = sinagoga]. Els habitants d'una ciutat, doncs, s'han d'obligar els uns als altres a construir-se una sinagoga i a comprar-se les Sagrades Esriptures.»

16. TB *Bava Meši'a* 108a.

17. TB *Bava Meši'a* 108b.

«Els socis»¹⁸ i com escriví també mestre Moisès ben Maimon, de beneïda memòria, en el capítol VI de les *Regles sobre el veïnatge*,¹⁹ al començament, quan diu que els habitants d'una ciutat poden obligar-se a construir una sinagoga. [En aquest respecte], hi ha una *baraita* en la Tossefta, capítol «Batra dimeš'i'a», que Alfassi, de beneïda memòria, addueix en el capítol C del [seu comentari sobre] *Bava Batra*. Els mots emprats en la Tossefta són: «Comprar una sinagoga», mentre que diu: «Construir». [Sigui com sigui], aquesta sinagoga, mentre és d'un particular no és sinagoga i és regida per la mateixa norma que regeix qualsevol altre espai d'una ciutat, com escriví rabí Moisès ben Maimon, de beneïda memòria, al capdavant del capítol XI de les *Regles sobre la pregària*.²⁰

Algú es pot inclinar a creure que per més que entressin idòlatres al call, la santedat de les sinagogues no fou violada, ja que és escrit: «Devastaré els vostres temples (Lv 26,31), però llur santedat resta fins si són destruïts», com diu el capítol «Els habitants de la ciutat»,²¹ i com escriví semblantment mestre Moisès ben Maimon, de beneïda memòria, en el capítol damunt esmentat;²² o perquè el verset bíblic: *Els pillards hi entraran i el profanaran* (Ez 7,22) —la significació del qual és que la propietat pervingué als idòlatres— és una restricció de l'Es-criptura que alludeix al primer Temple i a les pedres de l'altar, per raó que Israel les abandonà, com sembla deduir-se de les paraules de RašÍ, de beneïda memòria, quan parla d'això; i com que aquest no és el cas de les dues sinagogues, així, doncs, la santedat primera que hi havia en la sinagoga que el particular va comprar encara ha de ser-hi i [la sinagoga] ha de retornar a la comunitat, com abans, i si ell la redimí amb els seus diners de les mans dels idòlatres, Déu li ho

18. TB *Bava Batra* 7b. La comunitat pot obligar el resident d'una ciutat a contribuir a la construcció d'una muralla, de portes i de forrellats, segons aquest text talmúdic.

19. *Mišne Tora*, XII, *Regles sobre el veïnatge*, VI, 1: «Els habitants d'una ciutat poden obligar-se els uns als altres a fer una muralla, unes portes o un forrellat per a la ciutat, a construir una sinagoga, a comprar les Sagrades Escripures, perquè tothom de la comunitat que ho vulgui pugui llegir-les.»

20. *Mišne Tora*, II, *Regles sobre la pregària*, XI, 21: «La plaça d'una ciutat —tot i que el poble hi prega en dies de dejuni i d'altres cerimònies religioses, quan es reuneix tanta gent que no caben dins les sinagogues— no posseeix cap santedat, ja que es tracta d'una situació provisòria, i la plaça no ha estat destinada de manera fixa a la pregària.»

21. TB *Megilla* 28a.

22. *Mišne Tora*, II, *Regles sobre la pregària*, XI, 11: «Les sinagogues i les cases d'estudi que han estat destruïdes conserven llur santedat, com ha estat dit: *Devastaré els vostres temples...* Així, doncs, amb el mateix honor que les tractem quan estan construïdes hem de tractar-les quan estan destruïdes.»

recompensarà; però en aquella sinagoga, no hi té més dret que qualsevol altre israelita. Tot això segons aquesta explicació.

Tanmateix, la veritat és que la santedat d'aquelles sinagogues sí que fou violada i passaren a poder del rei en virtut del principi que estableix que la llei del regne és llei [també per a nosaltres],²³ com prova el capítol «La usucapió de les cases».²⁴ En realitat, els israelites no poden bastir cap sinagoga si doncs no és amb el permís del rei, i aquest estatuí que tot bé que no és de ningú és del rei. En el nostre cas, els propietaris de la sinagoga —sia pel perill d'extermini sia perquè fugiren d'allí— l'abandonaren; i al principi, quan la van consagrar, ho feren acceptant aquesta condició. Així, doncs, la darrera [sinagoga] no posseirà santedat fins que la comunitat l'haurà comprada o el comprador n'haurà fet donació per sempre més, per totes les generacions; aleshores hi baixarà una nova santedat. La comunitat pot obligar-lo a fer-ho, com ja he escrit.

En resum, cal concloure de tot això que l'edifici que el particular comprà i convertí en sinagoga, sigui com sigui li és interdit de destinar-lo al seu ús privat, car si el caràcter sagrat que li fou conferit a la primeria no ha estat violat, resta sinagoga pública, i ell no hi té més part que la que hi té qualsevol d'ells; si aquella santedat primera fou violada, aleshores manca de caràcter sagrat i la comunitat té el dret d'obligar-lo a destinar-la a l'ús sagrat venent-los-la o fent-ne donació, per tal que esdevingui per a ells veritablement sinagoga, car no és sinagoga mentre és un bé privat. Fins aquí el text de la resposta.

23. *Dina de-malkuta dina.*

24. TB *Bava Batra* 54b.

*Edició del text hebreu tradicional del dictamen III:5***שאלה**

שאלוני על ענין שני בתי כנסיות אשר במיורקא, הבית הגדול הקדום והקטן השני שהקדיש ר' אהרון מעאני. אחר שנכנסו עכו"ם בשכונה בחרב שלופה עמדו חרבים ולאחר זמן מועט כמו חמש שנים קנו הקטן יהודים שנאספו שם, סוחרים וזולתם, והכינהו והקדישוהו והתפללו בו הצבור כמו כ"ה שנים. ואח"ז ייחדו אנשי הארץ שכונה אל היהודים קרוב לב"ה הקדום ועמד אחד וקנה אותו וייחד ממנו חדר אחד להיות בית תפלה דרך שאילה אל הקהל. ועל זה האומה מנעה הצבור מלהתפלל בביהכ"נ האחר באמרם שאין לתת להם שתי בתי כנסיות ונשאר ביהכ"נ סגור ומסוגר.

והנושה בא לקחת חוב ששעבדו הקהל על אותה ביהכ"נ עם פירות המס הקבוע בכל שנה שכר מעותיו ואם לא יפרעוהו יגביה ביהכ"נ ההוא המשועבד בחובו ויוציאוהו לחולין לצרכיו או ללמד בו תינוקות עכו"ם. והקהל הם מצטערים על זה מאד שתצא קדושת ב"ה ליד האומות אחר אשר עזרום מן השמים והתפללו בו כ"ה שנים.

ועוד שהם זקוקים להתפלל בב"ה דרך שאילה להיותם כפופים ליחיד ועתה השאלה היא [1] אם איפשר להפקיע קדושת הבית שנקנה בראשונה והתפללו בו [2] ואם זה שנקנה באחרונה והתפללו בו [3] ואם היחיד ההוא יכול לכופף הצבור להתפלל בו בשאילה או [4] אם יכולים לכופו למכרו או להקדישו.

תשובה

ע"ז שבשעה החורבן פקעה קדושת שתי בתי כנסיות לגמרי שאפילו בבהמ"ק שקדושתו יותר חמורה מקדושת מקדש מעט אמרי בפרק ר' ישמעאל שכיון שנכנסו עכו"ם בו הופקעה קדושתו משום דקרא אשכח ודרוש ובאו בה פריצים וחללוהו כדאמרי' התם. וכשקנו הבית הראשון אנשים מקובצים והקדישוהו לכל יבוא להתפלל בו חלה בו קדושת ב"ה של הרבים שאינו נמכר לעולם כדאי' בפרק בני העיר וכשקנה הקונה הזה זה הבית לעצמו הרי הוא חולין בידו שהרי קדושתו הראשונה הופקעה מפני החורבן ומפני קנייתו לא ירדה בה קדושה והוא לא הקדישו לצבור אלא השאיל להם ובידו לסלקם ממנו ולעשות בו כרצונו. ודינו כסודרא דצר ביה ולא אזמניה כיון שלא הקדישו. וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק אחד עשר מהלכות תפלה. וכן הוא בירושלמי פרק בני העיר.

ומעתה הבית הראשון חייבין הצבור לסלק שעבוד העכו"ם מעליו כדי שלא ישתקע בידו, ויגבה הממון מכל הדרים במקום ההוא כל אחד לפי ממונו שכל דבר שבממון אינו נגבה לפי נפשות אלא לפי ממון כמו שהוא מוזכר בפרק הגוזל בתרא לענין תייר ובפרק השותפין לענין חומה. ואם צריכים עזר מהקהלות חייבין הקהלות לעזרם להציב גבול אלמנה ולא יהיה מסח דבית גאים. ואם אינם יכולים להתפלל בו יעמוד שומם עד יחנן ה' וישים בלב אנשי הארץ להרחיב את גבולם

ולתפלה בו ובין כך יעמוד בקדושתו סגור כאשר הוא עתה שאפילו היה חרב כך הוא דינו כדאי' בפרק בני העיר.

וזה הבית שנקנה עתה יכולין הצבור לכופף לקונה למכרו להם שהצבור חייבים לבנות להם ב"ה כמו שכתב הרמב"ם ז"ל פרק אחד עשר מהלכות תפלה מהתוספתא וכשימכרנו להם ימכרנו באותו סך שקנה אותו שכיון שיחדו לב"ה גלי אדעתיה שלא קנאו לצורך תשמישו אלא לצורך תפלה וכיון שהדין נותן שהן קודמין לזה ממנו א"כ הרי הם כבעל המצר שהקונה אינו אלא שלוחם כדאי' בפרק המקבל שאין לך ועשית הישר והטוב גדול מזה וכ"ש שהן בעלים ראשונים ויש להם דין בעל המצר כדאי' התם. וכשימכרנו להם יפרע הוא חלקו עמהם לפי ממונו ואם יחשוב זה פגם לכבודו ואינו רוצה למכרו יכולין לכופו להקדישו לצבור בכל הדברים שהם צורך צבור שהצבור כופין היחיד כדאי' בפרק השותפין וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל גם בפרק ו' מהלכות שכנים בתחלתו שכתב שיכולין בני העיר לכופף את זה לבנות ב"ה וברייתא היא שנויה בתוספתא בפרק בתרא דמציעה והביאה הרי"ף ז"ל בפרק ק' דבבא בתרא ולשון התוספתא הוא לקנות ב"ה והוא ז"ל כתב לבנות וזה הבית כל זמן שהיא של יחיד אינו ב"ה ודינו כדין רחבה של עיר כמו שכתב הרמב"ם ז"ל סוף פרק אחד עשר מהלכות תפלה.

ואם יש מי שלבו נוטה לומר שאע"פ שנכנסו עכו"ם לשכונה לא הופעה קדשת בתי כנסיות מדכתוב והשימוני את מקדשיכם קדושתן אף כשהן שוממין כדאי' בפרק בני העיר וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק הנזכר וקרא דובאו בה פריצים וחללוה דמשמע דזכו בהן עכו"ם גורת הכתוב היתה במקדש ראשון ובאבני מזבח מפני שהפקירום ישראל כמו שנראה מדברי רש"י ז"ל שם ואינו ענין לבתי כנסיות, א"כ קדושה ראשונה שהיתה בזה הבית שקנה זה היחיד עדין היא בו ויחזיר לרבים כמו שהיה ואם הוא פדה אותו מיד עכו"ם בממונו זכה לשמים שאין לו בו אלא כאחד מישראל. זהו לפי סברא זו.

אבל האמת הוא שהופקעה קדושתן וזכה בהן המלך מדינא דמלכותא כדמוכח פרק חזקת הבתים אחר שאין רשות לישראל לבנות בתי כנסיות אלא בהרמנו דמלכא ומלכא אמר שכל ממון שאין לו בעלים ליהוי דמלכא וזה הרי הניחו בעליו אם מפני אונס השמד אם מפני בריחתם משם ומתחלה כשהוקדש על תנאי זה הוקדש וא"כ אין לזה האחרון קדושה עד שקנהו הצבור או הקדיש אותו הקונה לצמיתות לדורותיו ותדו בו קדושה חדשה והצבור יכולין לכופף אותו ע"ז כמו שכתבת.

העולה מזה בקצרה הוא שהבית שקנה זה היחיד לב"ה ממה נפשך אסור לו ליחדו לעצמו שאם לא הופקעה קדושה ראשונה הרי הוא ב"ה של רבים והוא אין לו חלק בו אלא כאחד מהם ואם הופקעה קדושתו הראשונה א"כ הרי הוא חולין וחייבים הצבור לכופו להקדישו במכירה או בהקדשה כדי שיהא להם בית הכנסת שזה אינו בית הכנסת כל זמן שהוא ממון יחיד. עד כאן לשון התשובה.